

กวาวเครือขาว...สมุนไพรสำหรับสตรีวัยหมดประจำเดือน

ธิดารัตน์ จันทร์ดอน
สำนักงานข้อมูลสมุนไพร
คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กวาวเครือขาว เป็นสมุนไพรชนิดหนึ่งซึ่งถูกคัดเลือกให้เป็น champion products ที่มีศักยภาพทั้งในด้านการนำไปพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์และในการผลิตเป็นวัตถุดิบสำหรับส่งออก ตามแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560-2564 เพื่อการพัฒนาสมุนไพรไทยอย่างยั่งยืน (1)

กวาวเครือขาวในประเทศไทยพบได้ 2 พันธุ์ ได้แก่ *Pueraria candollei* Graham ex Benth. var. *mirifica* (Airy Shaw & Suvat.) Niyomdham พบมากในจังหวัดสระบุรี โดยฝักจะมีขนยาวกว่า อีกพันธุ์คือ *Pueraria candollei* Graham ex Benth. var. *candollei* พบมากในจังหวัดกาญจนบุรีและลำปาง (2) ลักษณะทางพฤกษศาสตร์โดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน คือ เป็นไม้เถา เนื้อแข็ง เลื้อยพันตามไม้ใหญ่ ใบประกอบมีใบย่อย 3 ใบ ดอกออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง มีดอกย่อยจำนวนมาก ดอกย่อยเป็นดอกสมบูรณ์เพศด้านข้างแบบรูปดอกถั่ว กลีบดอกสีม่วงอมน้ำเงิน ฝักลักษณะแบน รูปขอบขนาน รากมีส่วนสะสมอาหาร คล้ายหัวมันแกว เนื้อในมีสีขาว มีสรรพคุณแผนโบราณ ใช้เป็นตัวยาหนึ่งในตำรับยาบำรุงร่างกาย (3-5) สำหรับงานวิจัยของกวาวเครือขาว พบว่าประกอบด้วยสารกลุ่มไฟโตเอสโตรเจน (phytoestrogens) ที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือ 1) สารกลุ่มไอโซฟลาโวน (isoflavones) ได้แก่ พูราริน (puerarin), เดดเซอิน (daidzein), เจนิสเตอิน (genistein) 2) สารกลุ่มคิวเมสแทน (coumestans) ได้แก่ คิวเมสทรอล (coumestrol) และ 3) สารกลุ่มโครมิน (chromenes) ได้แก่ ไมโรเอสทรอล (miroestrol) และดีออกซีไมโรเอสทรอล (deoxymiroestrol) ซึ่งเป็นสารที่มีโครงสร้างทางเคมีและมีฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาคล้ายกับฮอร์โมนเอสโตรเจน (estrogenic activity) (6-9) ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่มีหน้าที่หลักคือ ทำให้ร่างกายพัฒนาเจริญเติบโตพร้อมแสดงลักษณะของเพศหญิง ทำให้ร่างกายสะสมไขมัน เพิ่มการสะสมแคลเซียมในกระดูก และมีผลต่อกระบวนการเผาผลาญของร่างกาย

การศึกษาทางคลินิกของกวาวเครือขาวมีรายงานว่า กวาวเครือขาวช่วยบรรเทาอาการของสตรีวัยหมดประจำเดือนได้ เช่น ช่วยลดอาการร้อนวูบวาบ ลดอาการช่องคลอดแห้ง บรรเทาภาวะกระดูกพรุนและไขมันในเลือดสูง ในสตรีวัยหมดประจำเดือน ดังตัวอย่างการศึกษาต่อไปนี้

- ผลต่ออาการร้อนวูบวาบ (Vasomotor symptoms, Hot flushes)

การศึกษาทางคลินิกในสตรีที่ผ่าตัดมดลูก และมีอาการของวัยหลังหมดประจำเดือน โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 26 คน ให้รับประทานกวาวเครือขาวขนาด 25 และ 50 มก./วัน ตามลำดับ เป็นเวลา 6 เดือน และประเมินอาการของวัยหมดประจำเดือนด้วย a modified Greene Climacteric Scale ในช่วงเดือนที่ 3 และ 6 ของการทดสอบ ผลการทดสอบพบว่า กวาวเครือขาวมีผลช่วยบรรเทาอาการร้อนวูบวาบและอาการต่างๆ ของสตรีวัยหมดประจำเดือน โดยทั้งสองขนาดให้ผลใกล้เคียงกัน ซึ่งพบอาการคัดตึงเต้านม 12 ราย และอาหารไม่ย่อย 9 ราย แต่อาการดังกล่าวจะหายไปเองหลังหยุดรับประทาน (10)

- ผลต่อกระดูก

การศึกษาทางคลินิกในสตรีวัยหมดประจำเดือนที่สุขภาพดี เพื่อประเมินอัตราการผลัดเปลี่ยนกระดูก (bone turnover) ผลต่อเนื้อเยื่อกระดูกและเต้านม ค่าโลหิตวิทยาและค่าทางชีวเคมีต่างๆ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มที่ได้รับประทานกวาวเครือขนาด 20, 30 และ 50 มก./วัน ตามลำดับ เปรียบเทียบกับกลุ่มยาหลอก เป็นเวลา 24 สัปดาห์ ผลการทดสอบพบว่า กวาวเครือขาวมีผลลดระดับของ bone-specific alkaline phosphatase และมีผลต่ออัตราการผลัดเปลี่ยนกระดูก อาจส่งผลในการยับยั้งการสลายกระดูก (antiresorptive activity) ได้ โดยไม่มีผลต่อเนื้อเยื่อกระดูกและเต้านม ค่าโลหิตวิทยาและค่าการทำงานของตับและไต ของกลุ่มที่ได้รับกวาวเครือขาวและยาหลอก ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (11)

- ผลต่อระดับไขมันในเลือด

การศึกษาทางคลินิกในสตรีวัยหมดประจำเดือน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มที่ได้รับประทานยาเม็ดที่มีส่วนผสมของผงกวาวเครือขาวขนาดเม็ดละ 25 มก. โดยรับประทาน 2 ครั้ง/วัน ครั้งละ 2 เม็ด ตอนเช้าและบ่าย รวมเท่ากับ 100 มก./วัน เปรียบเทียบกับกลุ่มยาหลอก เป็นเวลา 2 เดือน พบว่ากวาวเครือขาวมีผลในการเพิ่มระดับไขมัน HDL และ apolipoprotein (apo) A-1 และลดระดับ LDL และ apo B ได้ (12)

- ผลต่อสุขภาพของช่องคลอด

การศึกษาทางคลินิกในสตรีวัยหมดประจำเดือนสุขภาพดี เพื่อประเมินลักษณะอาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับช่องคลอด โดยให้รับประทานแคปซูลกวาวเครือขาวขนาด 20, 30 และ 50 มก./วัน เป็นเวลา 24 สัปดาห์ เปรียบเทียบกับกลุ่มยาหลอก ผลการทดสอบพบว่า กวาวเครือขาวช่วยบรรเทาอาการช่องคลอดแห้ง และลดอาการเจ็บปวดขณะร่วมเพศ (dyspareunia) และมีผลทำให้ช่องคลอดที่ฝ่อดีขึ้น (13) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาทางคลินิกในสตรีวัยหมดประจำเดือน แบ่งออกเป็นกลุ่มที่ได้รับเจลกวาวเครือขาวทาช่องคลอดขนาด 0.5 ก./วัน นาน 2 สัปดาห์ และลดลงเหลือ 3 ครั้ง/สัปดาห์ นาน 10 สัปดาห์ เปรียบเทียบกับกลุ่มที่ได้รับฮอร์โมนทดแทนเอสโตรเจนรูปแบบครีม (conjugated equine estrogen; CEE) ผลการทดสอบพบว่า เจลกวาวเครือขาวมีผลในการบรรเทาอาการช่องคลอดแห้งได้ แต่ครีม CEE มีประสิทธิภาพที่ต่ำกว่า (14)

จากตัวอย่างงานวิจัยที่ผ่านมา กวาวเครือขาวจึงเป็นสมุนไพรที่น่าจะมีศักยภาพในการศึกษาเพิ่มเติม เพื่อที่จะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่อไป อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบัน กวาวเครือขาวมีการขึ้นทะเบียนเป็นยาแผนโบราณ แต่จะพบเห็นผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่มีส่วนผสมของกวาวเครือขาวหลายชนิด ซึ่งกวาวเครือขาวไม่ได้ถูกบรรจุอยู่ในรายชื่อพืชที่ใช้ได้ในผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร ตามประกาศของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ปีพ.ศ. 2560 (15) เพราะฉะนั้นควรระมัดระวังในการใช้งาน โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์เสริมอาหารที่อ้างสรรพคุณเกินจริง และจากการรวบรวมข้อมูลในปี พ.ศ. 2561 นักวิจัยระบุว่าควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับงานวิจัยของกวาวเครือขาว ทั้งในด้านประสิทธิผลและความปลอดภัย เช่น ฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา การศึกษาทางคลินิก และการศึกษาความปลอดภัยจากการใช้ กวาวเครือขาวในระยะยาว การติดตามความปลอดภัยของยา (pharmacovigilance) เป็นต้น (16) เพื่อให้มีข้อมูลสนับสนุนเพียงพอสำหรับการใช้ประโยชน์จากกวาวเครือขาวให้มีประสิทธิผลมากที่สุด และเพื่อ

ความปลอดภัยต่อผู้บริโภค จึงไม่ควรใช้ในเด็กหญิงวัยก่อนมีประจำเดือน สตรีที่ยังมีประจำเดือน สตรีที่อยู่ในระหว่างให้นมบุตร ผู้ที่เป็นโรคมะเร็ง เนื้องอก โดยเฉพาะเป็นที่บริเวณเต้านม มดลูกและรังไข่ เป็นต้น เนื่องจากยังไม่มีรายงานความปลอดภัยเมื่อใช้ในกลุ่มคนดังกล่าว นอกจากนี้ไม่ควรใช้ติดต่อกันเป็นเวลานาน เนื่องจากยังไม่มีรายงานความปลอดภัยหากใช้ติดต่อกันนานกว่า 1 ปี

เอกสารอ้างอิง

1. แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2560 - 2564 [อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 19 เม.ย. 2561]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.dtam.moph.go.th/images/download/dl0021/MasterPlan-Thaiherb.pdf>
2. สมภพ ประธานธรรารักษ์, พร้อมจิต ศรีลัมภ์ (บรรณาธิการ). สมุนไพร: การพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2547: 164 หน้า.
3. นันทวรรณ บุญยะประภัศร. สมุนไพรไม้พุ่มบ้าน เล่ม 1. กรุงเทพฯ: บริษัทประชาชน จำกัด, 2539: 895 หน้า.
4. ฐานข้อมูลเครื่องยาสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. ระบบข้อมูลทางวิชาการ: กวาวเครือขาว [อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 19 เม.ย. 2561]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.thaicrudedrug.com/main.php?action=viewpage&pid=16>
5. วิชัย เชิดชีวิตศาสตร์. นวัตกรรมสมุนไพรกวาวเครือขาว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์; 2552: 509 หน้า.
6. Cherdshewasart W, Kitsamai Y, Malaivijitnond S. Evaluation of the estrogenic activity of the wild *Pueraria mirifica* by vaginal cornification assay. J Reprod Dev. 2007;53(2):385-93.
7. Cherdshewasart W, Sriwatcharakul S, Malaivijitnond S. Variance of estrogenic activity of the phytoestrogen-rich plant. Maturitas. 2008;61(4):350-7.
8. Manonai J, Seif C, Böehler G, Jünemann KP. The effect of *Pueraria mirifica* on cytologic and urodynamic findings in ovariectomized rats. Menopause. 2009;16(2):350-6.
9. Malaivijitnond S. Medical applications of phytoestrogens from the Thai herb *Pueraria mirifica*. Front Med. 2012;6(1):8-21.
10. Virojchaiwong P, Suvithayasiri V, Itharat A. Comparison of *Pueraria mirifica* 25 and 50 mg for menopausal symptoms. Arch Gynecol Obstet. 2011;284(2):411-9.
11. Manonai J, Chittacharoen A, Udomsubpayakul U, Theppisai H, Theppisai U. Effects and safety of *Pueraria mirifica* on lipid profiles and biochemical markers of bone turnover rates in healthy postmenopausal women. Menopause. 2008;15(3):530-5.

12. Okamura S, Sawada Y, Satoh T et al, *Pueraria mirifica* phytoestrogens improve dyslipidemia in postmenopausal women probably by activating estrogen receptor subtypes. *Tohoku J Exp Med.* 2008;216(4):341-51.
13. Manonai J, Chittacharoen A, Theppisai U, Theppisai H. Effect of *Pueraria mirifica* on vaginal health. *Menopause.* 2007;14(5):919-24.
14. Suwanvesh N, Manonai J, Sophonsritsuk A, Cherdshewasart W. Comparison of *Pueraria mirifica* gel and conjugated equine estrogen cream effects on vaginal health in postmenopausal women. *Menopause.* 2017;24(2):210-5.
15. ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง รายชื่อพืชที่ใช้ได้ในผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร [อินเทอร์เน็ต]. 2561 [เข้าถึงเมื่อ 19 เม.ย. 2561]. เข้าถึงได้จาก:
http://food.fda.moph.go.th/law/data/announ_fda/600810_name.pdf
16. Kongkaew C, Scholfield NC, Dhippayom T, Dilokthornsakul P, Saokaew S, Chaiyakunapruk N. Efficacy and safety of *Pueraria candollei* var. *mirifica* (Airy Shaw & Suvat.) Niyomdham for menopausal women: a systematic review of clinical trials and the way forward. *J Ethnopharmacol.* 2018;216:162-74.